

ЖАНРОВІСТЬ В ТВОРЧОСТІ П. П. ВІРСЬКОГО

З проголошенням самостійної соборності України підвищилось використання культурної спадщини як основи для розвитку національної свідомості українського народу. Особливо це помітно у розвитку українського народно-сценічного танцю, в розв'язанні цілої низки проблемних питань, а саме тих, які торкаються використання жанровості в хореографічному мистецтві.

Досвід свідчить, що більшість балетмейстерів, працюючи над постановкою власного твору, використовують танцювальний фольклор як суто прикладний, зовнішньо ілюстративний матеріал без врахування його соціально-історичної та культурно-естетичної природи, композиції, музики, не враховуючи законів жанру. На це не просте питання, відповідь може дати аналіз творчої спадщини талановитих балетмейстерів, а саме аналіз творчості видатного українського балетмейстера, організатора і беззмінного керівника Державного заслуженого академічного ансамблю танцю України з 1955 по 1975 рр. Народного артиста СРСР, лауреата Державної премії СРСР, лауреата Державної премії України імені Тараса Григоровича Шевченка — Павла Павловича Вірського.

Творча спадщина талановитого балетмейстера, документальні стрічки є джерелом для більш досконалого вивчення досвіду видатного майстра у використанні законів жанру в народній хореографії і традицій хореографічної культури України ХХ ст. Короткий огляд першоджерел літератури з поставленої проблеми свідчить про те, що його творчість і питання жанровості висвітлені і проаналізовані недостатньо.

Серед ґрунтовних праць слід відзначити книгу Г. Боримської «Самоцвіти українського танцю» (К., 1974), яка була адресована не тільки фахівцям — хореографам, театрознавцям, керівникам художньої самодіяльності, а й широким колам шанувальників мистецтва. В ній постає особистість П. Вірського, котрий зробив певний

вносок у популяризацію української культури не тільки на Батьківщині, а і далеко за її межами. Велике значення для історії, теорії і практики хореографії мають книги Ю. О. Станішевського «П. П. Вірський» (К., 1962), та А. І. Гуменюка «Українські народні танці» за редакцією П. П. Вірського (К., 1969).

Поряд з цим спадщина П. П. Вірського привертає все більшу увагу хореографічних критиків, істориків, теоретиків, а також балетмейстерів, котрі досліджують школу П. П. Вірського, оскільки в ній знайшли відображення всі кращі риси народного мистецтва у багатожанровій палатрі, піднесеній на якісно новий щабель його генієм.

Завдання статті:

- проаналізувати значення жанровості у створенні хореографічних творів;
- підкреслити значимість жанровості у подальшому розвитку народно-сценічної хореографії України.

Наукова новизна полягає у виявленні суттєвих закономірностей художньої творчої практики, ролі жанровості, її значенню і впливу на формування творчих поглядів і задумів всесвітньо відомого українського балетмейстера П. П. Вірського.

Практичне значення полягає в розробці комплексу професійних завдань, спрямованих на розвиток творчої уяви студентів, їх прагнення до багатожанровості і змістовності у створенні власних хореографічних творів. Вивчення кращих хореографічних композицій П. Вірського дає можливість проаналізувати кожен номер з точки зору їх архітектоніки, обробки та використання жанровості, хореографічної лексики, музичного супроводу..Поглиблений аналіз цих творів сприяє підвищенню, ефективному розвитку професійних знань і творчої уяви.

Розглядаючи творчість П. Вірського, необхідно звернути увагу на багатожанровість програми, цього складного явища, що відобразило новий стан розвитку української народно-сценічної хореографії, цілісно і глибоко зрозуміти значення жанровості в творчій роботі балетмейстера. Останнім часом у мистецтві з'явилися якісно нові художні образи, що не залишались суворо в рамках одного жанру, тобто виникали нові змішані жанри. Враховуючи цю тенденцію, виникає питання, чи потрібна взагалі сама система жанрових характеристик. Так, розвиток хореографії, що проявляється в жанрових формах, дає можливість

виявлення змістовних моментів творів. Жанр — це своєрідне русло, по якому починає рухатись творча думка балетмейстера на одному етапі роботи над художнім твором. Він допомагає балетмейстеру формувати творчу думку. Жанр — історично стійка форма композиційної організації художнього твору, що виникає і має розвиток залежно від багатоманітності відображуваної в мистецтві дійсності, а також від тих естетичних завдань, які поставлені в творі художником.

Це відображення носить обов'язково соціально обумовлений характер, тому що балетмейстер пов'язаний із навколишнім середовищем, сформований ним. І різноманітність відображуваного життя в мистецтві, поступовий його розвиток і зміни закономірно змінюють форми відображення в мистецтві танцю. Жанрові форми змінюються разом із зміною вимог життя.

Зважаючи на цю тенденцію, стає зрозумілою одна із закономірностей такої багатоманітності жанрових форм у творчій роботі П. Вірського: разом із зміною суспільства балетмейстер створював твори, форми яких відповідали вимогам часу. Розкривав не просто образ тієї чи іншої людини, життя, ту чи іншу сцену, а працював за законами певного жанру, відображаючи зі своєї точки зору зображальну дійсність і обираючи спосіб подачі матеріалу. На цьому шляху жанроутворювальні компоненти сягали від малих форм до розширених у сюжетному плані хореографічних композицій.

Зображення героїв у тісному зв'язку з життєвим середовищем і обставинами, у свою чергу, вело до розширення в хореографії таких життєвих ситуацій, які раніше в українській народній хореографії не відтворювались. Перед кожною запропонованою ним жанровою формою стояли специфічні зображувально-виражальні проблеми. Кожна з них висвітлювала життя по-своєму. Одна розкривала духовний світ, думки і почуття людей, інша — навколишнє життя, третя — історичні, героїчні події минулого і т. д. Жанр для балетмейстера був напрямом, за яким виникала і рухалась творча думка. Він допомагав П. Вірському формувати змістовну хореографію, різноманітну художню палітру, своєрідну трактовку. І в цьому процесі тема і жанр були взаємообумовлені. Взаємообумовленість теми і жанру полягають в тому, що тематичні завдання, втілені в різноманітних жанрових формах, набувають при цьому різну за думкою змістовність, своєрідну художню палітру, особливу трактовку.

Жанр розширював кордони, допомагаючи глибше розкрити ту чи іншу тему, показати її у несподіваному аспекті, звернути увагу на своєрідне художнє вирішення, яке і ставало завдяки йому но-

вим у порівнянні з хореографічними формами, що вже мали місце до нього. Отже, від правильно використаного жанру залежить успіх тієї чи іншої теми.

П. Вірський розширив межі жанру в народній хореографії, відійшовши від стійких жанрових градацій. Об'єднуючись, вони взаємозбагачували один одного, впливаючи на більш повне розкриття сюжету. Прагнення до повного розкриття сюжету, заглибленого ідейного змісту твору розширювало пошуки пластичних засобів відображення, нової образної лексичної мови. Це в свою чергу також вело до пошуків жанрових форм. Такий щільний зв'язок жанру і пошуків нових лексичних утворень у синтезі народного танцю, класичного танцю, пантоміми і прийомів ілюзіону дає можливість зробити третій висновок: багатожанровість у творчій роботі П. Вірського допомагала народжувати нові образні лексичні утворення.

Необхідно підкреслити, що в окремих випадках хореографічну лексику не можна розглядати окремо від драматургії танцю і жанру. Це сполучна ланка єдиного творчого процесу. Окремо сама лексика в таких випадках проста і не має великого технічного навантаження, але культура її виконання у поєднанні з драматургією і конкретно з обумовленим жанром танцю становить значні труднощі. Для певного хореографічного образу потрібні були стилістичні новотворення. Такі рухи допомагали вирішити надзвичайно важливі завдання — розкрити ідейно-художній задум.

У виборі лексичного матеріалу митець відштовхувався від завдання і характеру жанроутворюючої структури даного образу, негативно ставлячись до вульгарності і непритаманної класичному танцю формі. Кожна поза і рухи відповідали характеру образу і мали бути виконані емоційно.

Закони жанру, як вже було сказано, змінювались разом із змінами життя суспільства, але зберігали при цьому своє значення. Відтворюючи задуми, балетмейстер шукав для них такі жанрові форми, які б впізнавались глядачем. У цьому процесі важливу роль відігравали індивідуальність, його манера, темперамент і невід'ємний зв'язок з традиціями народу. Відтворюючи явища і події в житті суспільства, балетмейстер закріплював їх у конкретній формі і за законами певного жанру. Жанроутворююча структура була однією з основних ланок на шляху народження і формування художнього образу-задуму, допомагала і керувала балетмейстером у побудові художнього образу всього твору. Спочатку балетмейстер спостерігав конкретні явища життя, які наштовхували його на якісь наміри,

поки що не зовсім усвідомлені для себе. Поступово вони формувалися в задум, який вже мав деяку частку конкретності. У подальшому його формуванні народжувалось уявлення образу.

Аналізуючи вище сказане, ми можемо зробити висновок: жанровість допомагала балетмейстеру здійснювати пошуки художніх образів, була способом, який керував при побудові художніх образів і формував їх.

Жанр у творчості П. Вірського — це не тільки конкретно обумовлена структурна форма організації хореографічного художнього твору, але і категорія, що позначає той чи інший спосіб художньої трансформації, тобто розвитку не тільки української хореографії, а і всієї світової народно-сценічної хореографії. Кращі номери програми становлять нашу національну гордість, представляють світову школу українського хореографічного мистецтва.

Багатожанровість програм П. Вірського служить засобом виховання високих ідеалів і цінностей. Вона надзвичайно потрібна для відтворення у душах людей, української людяності взагалі, невмирущих одвічних цінностей народу, виховання в них творця і патріота, палкого сина України.

1. *Архипенко Є., Кириліна Г.* Стан народної хореографії в Україні та перспективи її розвитку // Матеріали наук.-практ. конф. — К., 2002.
2. *Боримська Г.* Самоцвіти українського танцю. — К., 1971.
3. *Василенко К.* Вопросы развития современного народно-сценического танца. — К., 1965.
4. *Гуменюк А.* Народне хореографічне мистецтво України. — К., 1963.
5. Народні перлини. — К., 1971.
6. *Слонимский Ю.* О драматургии балетного спектакля // Музыкальный театр и современность. — М., 1962. — С. 40.
7. *Станішевський Ю.* П. Вірський. — К., 1962
8. *Станішевський Ю.* Балетний театр радянської України. — К., 1986.
9. *Станішевський Ю.* Сучасність в танці. — К., 1986.
10. *Турчак С.* Велике мистецтво // Радянська Україна. — 1970. — 12 листоп.
11. *Широков А.* Современность в танце. — М., 1964.
12. *Шереметьевская М.* Танец на эстраде. — М., 1985.
13. *Эльяш Н.* Балет народов СССР. — М., 1977.